
ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒԽԱՃՅԱՆԻ ԿԱՍԵՐԱՅԻՆ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ
ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ

Այս տարի լրացավ հայ դասական պրոֆեսիոնալ կոմպոզիտորական դպրոցի սկզբնավորող, հայ երաժշտության դասական, հայ երաժշտական թատրոնի հիմնադիր և առաջին կազմակերպիչ, հանճարեղ կոմպոզիտոր, շնորհաշատ դաշնակահար, տաղանդավոր դիրիժոր, վաստակաշատ մանկավարժ, եռանդուն երաժշտական-հասարակական գործիչ Տիգրան Չուխաճյանի ծննդյան 175-ամյա հոբելյանը:

Իր կյանքի օրոք Չուխաճյանն արդեն համաարևելյան երևույթ էր, հիմնադիրը մերձավորարևելյան երաժշտական թատրոնի: Նա առաջինն էր արևելյան երաժիշտներից, ով ստանալով մասնագիտական երաժշտական կրթություն և կատարելապես տիրապետելով եվրոպական կոմպոզիտորական տեխնիկայի գաղտնիքներին՝ գտավ Արևելքի և Արևմուտքի երաժշտական մշակույթների մերձեցման ուղիները, արևելյան երաժշտության մեջ արմատավորեց օպերային, սիմֆոնիկ ու կամերային երաժշտության ժանրերը: Նրա գործունեությունը մեծ նշանակություն ունեցավ թուրքական երաժշտության հետագա զարգացման համար. նա երաժշտական թատրոնի, մեներգային, խմբերգային ու նվագախմբային գրության եվրոպական սկզբունքների արմատավորողն է Օսմանյան կայսրության մեջ: Տ. Չուխաճյանի դաշնամուրային գործերից երկուսը՝ «Fantaisies orientale sur des motifs turc» (N 1, N 2) դարձան թուրքական պրոֆեսիոնալ գործիքային երաժշտության անդրանիկ նմուշները:

Թեև Տ. Չուխաճյանի կյանքն ու ողջ գործունեությունը ծավալվեց հայրենիքից հեռու՝ Կոստանդնուպոլսում ու նրան բախտ չվիճակվեց երբևէ լինել հայրենիքում, սակայն բացառիկ դեր ունեցավ հայ երաժշտության զարգացման գործում: Նրա բազմաժանր ստեղծագործությունը նշանավորեց պատմական մի ամբողջ դարաշրջան և խոր հետք թողեց հայ դասական երաժշտության պատմության մեջ՝ զգալիորեն պայմանավորելով այդ արվեստի հետագա առաջընթացը:

Տ. Չուխաճյանն է հեղինակել հայկական ռոմանսի անդրանիկ նմուշները, նրա անվան հետ է կապվում հայկական դաշնամուրային երաժշտության սկզբնավորումը: Լինելով փայլուն դաշնակահար՝ նա առանձին գուրգուրանք է ունեցել դաշնամուրի հանդեպ, որն ուղեկցեց նրան ողջ կյանքում. որպես դաշնակահար ծավալեց համերգային գործունեություն, զբաղվեց մանկավարժությամբ՝ կրթելով բազմաթիվ պատանիների, ովքեր հետագայում դարձան երաժիշտ-կատարողներ: Տ. Չուխաճյանը գրեց հայ իրականության մեջ դաշնամուրային առաջին opus-ները: Նրա դաշնամուրային գործերից են ժանրային-կենցաղային բնույթի պարային պիեսները (մագուրկա, պոլկա, գավոտ, կադրիլ, տարանտելլա և այլն), վիրտուոզ երկերը (այդ թվում՝ La lyre orientale կապրիսը, Cascade de Couz էքսպրոմտը,

Թուրքիո Հայոց Պատրիարք՝ 47-ամյա Ներսես Վարժապետյանի մահվան առիթով հորինված «Արտուր ի շիրիմ» մահանվագը՝ հայոց անդրանիկ դաշնամուրային *Marche funèbre*-ն, «Պատրանքներ» մեծ ֆանտաստիկ վալսը և այլն), տրանսկրիպցիաները սեփական «Արիֆի խորամանկությունը», «Լերլեբիջի Հոր-հոր աղա» և «Զեմիրե» օպերաներից: Տ. Չուխաճյանի դաշնամուրային ֆուգաները նշանավորեցին հայկական պոլիֆոնիկ երաժշտության ծնունդը:

Չուխաճյանի կամերային ստեղծագործությունները՝ ռոմանսներն ու դաշնամուրային պիեսներն իր կյանքի օրոք մեծ ժողովրդականություն են վայելել, բազմիցս կատարվել ու հրատարակվել ինչպես Թուրքիայում, այնպես էլ Եվրոպայում: Սակայն կոմպոզիտորի մահից հետո դրանք հանիրավի մոռացության են տրվել: Իսկ դրա գլխավոր պատճառն այն է, որ մինչ օրս չունենք Տ. Չուխաճյանի Երկերի լիակատար ժողովածուի ակադեմիական հրատարակություն, և երաժիշտ-կատարողներին մատչելի չեն կոմպոզիտորի երկերի նոտաները, որոնք խնամքով պահվում են Ե. Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարանում և որոնց կարող է ծանոթանալ միայն գիտնական-հետազոտողը:

Այս տեսակետից աննախադեպ էր ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի նախաձեռնությամբ դեկտեմբերի 12-ին ԳԱԱ նիստերի դահլիճում տեղի ունեցած «Տիգրան Չուխաճյանի կամերային ստեղծագործությունը» համերգը, որը կազմակերպվեց ՀՀ նախագահ Սերժ Սարգսյանի հովանու ներքո իրականացվող երիտասարդ գիտնականների աջակցության ծրագրի շրջանակներում և Հայաստանի երիտասարդական հիմնադրամի ֆինանսավորմամբ գումարված Երիտասարդ հայ արվեստաբանների գիտական յոթերորդ՝ Տիգրան Չուխաճյանի ծննդյան 175-ամյակին նվիրված նստաշրջանի շրջանակներում: Համերգի ընթացքում Հայաստանում առաջին անգամ գիտական աշխատանքով զբաղվող երիտասարդ երգիչների ու դաշնակահարների կատարմամբ ներկայացվեցին էջեր Տ. Չուխաճյանի կամերային ստեղծագործությունից՝ մեներգեր ու դաշնամուրային պիեսներ:

Հայկական անդրանիկ ռոմանսը համարվող, Մկրտիչ Պեշիկթաշյանի համանուն բանաստեղծության հիման վրա գրված, սրանից 150 տարի առաջ «Քնար հայկականում» տպագրված «Գարուն» ռոմանսը կատարեց արվեստագիտության թեկնածու, Երևանի Ալ. Մպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի ազգային ակադեմիական թատրոնի մեներգիչ, ՀՀ նախագահի երիտասարդական մրցանակի դափնեկիր, միջազգային և հանրապետական մրցույթների դափնեկիր, բարիտոն Գուրգեն Բավեյանը: Նրա կատարմամբ հնչեցին նաև «Լոռան» (խոսք՝ Վ. Հյուգոյի) և «Ave Maria»-ն: Նվագակցում էր պրոֆեսոր Մարգարիտ Սարգսյանը:

Արվեստագիտության թեկնածու, միջազգային և հանրապետական մրցույթների դափնեկիր Լիլիթ Արտեմյանը ներկայացրեց Թուրքիո Հայոց Պատրիարք Ներսես Վարժապետյանի մահվան առիթով հորինված «Արտուր ի շիրիմ» մահանվագը, «Պատրանքներ» մեծ ֆանտաստիկ վալսը և «Միրուն» սալոնի մագուրկան:

«Երգ ուրախության» (խոսք՝ Մ. Երանյանի) և «Առ սեր իմ Հայաստան» (խոսք՝ Ստ. Փափազյանցի) մեներգերի կատարմամբ հանդես եկավ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի

հայցորդ, հանրապետական մրցույթների դափնեկիր Սոնա Մակարյանը՝ Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի դասախոս Աննա Ադամյանի նվագակցությամբ: Ի դեպ, հենց վերջինս էլ վարեց համերգը, քանի որ նրա թեկնածուական աստենախոսությունը նվիրված է Տ. Չուխաճյանի դաշնամուրային ստեղծագործության ուսումնասիրությանը:

Արվեստագիտության թեկնածու, Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի դասախոս, միջազգային և հանրապետական մրցույթների դափնեկիր, կոմպոզիտոր և երգեհոնահար Հովհաննես Մանուկյանի կատարմամբ հնչեցին «Քուզի ջրվեժը» էքսպրոնտը և «Եվս մեկ գավոտը»:

Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի դասախոս, ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի հայցորդ, հանրապետական մրցույթների դափնեկիր Լ. Իլիթ Հակոբյանը կատարեց «Proti polka»-ն, իսկ Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի հայցորդ, միջազգային մրցույթների դափնեկիր Սոֆյա Ղազարյանը՝ «Զվարթություն» պոլկան:

Համերգի վերջում տողերիս հեղինակի կատարմամբ հնչեց հայկական առաջին կոմիկական՝ 140 տարեկան «Արիֆի խորամանկությունը» օպերայից կոմպոզիտորի կատարած տրանսկրիպցիաներից մեկը՝ Առաջին գործողության N 7 ֆինալի Արիֆի և Մերիեմի գուգերգը, որտեղ տեղավորված է Արիֆի սիրո խոստովանությունը:

Վստահ ենք, որ ԳԱԱ-ում երիտասարդ արվեստաբանների կատարմամբ համերգը հետաքրքրություն կառաջացնի Տ. Չուխաճյանի դաշնամուրային ստեղծագործության հանդեպ, և դրանք կհնչեն Հայաստանի ու արտասահմանի հեղինակավոր բեմերում, նաև տեղ կգտնեն Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի ուսումնական ծրագրերում:

ԱՆՆԱ ԱՍԱՏՐՅԱՆ